

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Store Afdeling)

18. april 2024*

»Præjudiciel forelæggelse – artikel 102 TEUF – effektivitetsprincippet – søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af konkurrenceretlige bestemmelser – direktiv 2014/104/EU – for sen gennemførelse af direktivet – tidsmæssig anvendelse – artikel 10 – forældelsesfrist – nærmere regler om begyndelsestidspunktet – overtrædelsens ophør – kendskab til de oplysninger, der er nødvendige for at anlægge erstatningssøgsmål – offentliggørelse i *Den Europæiske Unions Tidende* af resuméet af Europa-Kommissionens afgørelse, hvorved overtrædelserne af konkurrencereglerne fastslås – bindende virkning af en kommissionsafgørelse, der endnu ikke er endelig – suspension eller afbrydelse af forældelsesfristen, så længe Kommissionens undersøgelse varer ved, eller indtil den dato, hvor Kommissionens afgørelse bliver endelig«

I sag C-605/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af *Městský soud v Praze* (byretten i Prag, Den Tjekkiske Republik) ved afgørelse af 29. september 2021, indgået til Domstolen den 30. september 2021, i sagen,

Heureka Group a.s.

mod

Google LLC,

har

DOMSTOLEN (Store Afdeling),

sammensat af præsidenten, K. Lenaerts, vicepræsidenten, L. Bay Larsen, afdelingsformændene A. Arabadjiev (refererende dommer), A. Prechal, E. Regan, T. von Danwitz og Z. Csehi samt dommerne J.-C. Bonichot, S. Rodin, J. Passer, D. Gratsias, M.L. Arastey Sahún og M. Gavalec,

generaladvokat: J. Kokott,

justitssekretær: fuldmægtig M. Krausenböck,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 20. marts 2023,

* Processprog: tjekkisk.

efter at der er afgivet indlæg af:

- Heureka Group a.s. ved advokáti L. Duffek, L. Kačerová, J. Měkota, M. Olík og V. Podešva,
 - Google LLC ved advokáti R. Neruda, P.J. Pipková, J. Šturm, P. Vohnický og M. Vojáček samt ved dikigoros A. Komninos,
 - Europa-Kommissionen ved N. Khan, G. Meessen og P. Němečková, som befuldmægtigede,
- og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 21. september 2023, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 102 TEUF, artikel 10, artikel 21, stk. 1, og artikel 22 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/104/EU af 26. november 2014 om visse regler for søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af bestemmelser i medlemsstaternes og Den Europæiske Unions konkurrenceret (EUT 2014, L 349, s. 1) samt af effektivitetsprincippet.
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem på den ene side Heureka Group a.s. (herefter »Heureka«), som er et tjekkisk selskab, der er aktivt på markedet for prissammenligningstjenester, og på den anden side Google LLC vedrørende erstatning for den skade, der angiveligt er lidt som følge af en overtrædelse af artikel 102 TEUF begået af Google og dets moderselskab, Alphabet Inc., og som Europa-Kommissionen har fastslået i en afgørelse, der endnu ikke er endelig.

Retsforskrifter

EU-retten

Forordning (EF) nr. 1/2003

- 3 Artikel 16 i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i artikel [101 TEUF og 102 TEUF] (EFT 2003, L 1, s. 1) med overskriften »Ensartet anvendelse af Fællesskabets konkurrenceret« har følgende ordlyd:

»1. Når de nationale domstole i henhold til artikel [101 TEUF] eller [102 TEUF] træffer afgørelse om aftaler, vedtagelser eller praksis, som allerede er genstand for en kommissionsbeslutning, kan de ikke træffe afgørelser, der er i strid med den beslutning, som Kommissionen har truffet. De skal ligeledes undgå at træffe afgørelser, som vil være i strid med en beslutning, som Kommissionen har til hensigt at træffe i en procedure, som den har indledt. Med henblik herpå kan de nationale domstole vurdere, om det er nødvendigt at udsætte sagen. Disse forpligtelser berører ikke rettighederne og forpligtelserne efter artikel [267 TEUF].

2. Når medlemsstaternes konkurrencemyndigheder i henhold til artikel [101 TEUF] eller [102 TEUF] træffer afgørelse om aftaler, vedtagelser eller praksis, som allerede er genstand for en kommissionsbeslutning, kan de ikke træffe afgørelser, der er i strid med den beslutning, som Kommissionen har truffet.«

Direktiv 2014/104

4 Artikel 2 i direktiv 2014/104 med overskriften »Definitioner« foreskriver:

»I dette direktiv forstås ved:

[...]

8) »konkurrencemyndighed«: Kommissionen eller en national konkurrencemyndighed eller begge, alt efter tilfældet

[...]

11) »afgørelse om overtrædelse«: en afgørelse om overtrædelse af konkurrenceretten, der er truffet af en konkurrencemyndighed eller en appelret

12) »endelige afgørelse om overtrædelse«: en afgørelse om overtrædelse, der ikke kan eller ikke længere kan være genstand for almindelige retsmidler

[...]«

5 Direktivets artikel 9 med overskriften »Retsvirkninger af nationale afgørelser« bestemmer:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at når en national konkurrencemyndighed eller appel[instans] har truffet en endelig afgørelse om overtrædelse af konkurrenceretten, anses den for at være uomtvistelig med henblik på et erstatningssøgsmål, der er indbragt for deres nationale retter i henhold til artikel 101 [TEUF] eller 102 [TEUF] eller i henhold til national konkurrenceret.

2. Medlemsstaterne sikrer, at en endelig afgørelse som omhandlet i stk. 1, der træffes i en anden medlemsstat, efter national ret, kan forelægges for deres nationale retter, i det mindste som prima facie-bevis for, at der er sket en overtrædelse af konkurrenceretten, og, hvis det er relevant, kan vurderes sammen med andre beviser, som parterne fremlægger.

3. Denne artikel berører ikke nationale retters rettigheder og forpligtelser i henhold til artikel 267 [TEUF].«

6 Nævnte direktivs artikel 10, der har overskriften »Forældelsesfrist«, bestemmer:

»1. Medlemsstaterne fastsætter i overensstemmelse med denne artikel regler om forældelsesfrister for anlæggelse af erstatningssøgsmål. Disse regler skal bestemme, hvornår forældelsesfristen begynder at løbe, dens længde, og under hvilke omstændigheder den afbrydes eller suspenderes.

2. Forældelsesfristen begynder ikke at løbe, før overtrædelsen af konkurrenceretten ophører, og sagsøger har eller med rimelighed kan forventes at have kendskab til:
- a) adfærden og at den udgør en overtrædelse af konkurrenceretten
 - b) at overtrædelsen af konkurrenceretten har forvoldt sagsøgeren skade, og
 - c) identiteten af overtræderen.
3. Medlemsstaterne sikrer, at forældelsesfristen for indbringelse af erstatningssøgsmål er mindst fem år.
4. Medlemsstaterne sikrer, at en forældelsesfrist suspenderes eller, afhængigt af national ret, afbrydes, hvis en konkurrencemyndighed tager skridt til at undersøge eller forfølge den overtrædelse af konkurrenceretten, som erstatningssøgsmålet vedrører. Suspensionen ophører tidligst ét år, efter at afgørelsen om overtrædelse er blevet endelig, eller efter at sagen på anden måde er afsluttet.«
- 7 Samme direktivs artikel 21, stk. 1, har følgende ordlyd:
- »Medlemsstaterne sætter de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme dette direktiv senest den 27. december 2016. De underretter straks Kommissionen herom.
- [...]«
- 8 Artikel 22 i direktiv 2014/104 med overskriften »Tidsmæssig anvendelse« foreskriver:
- »1. Medlemsstaterne sikrer, at de nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til artikel 21 med henblik på at overholde dette direktivs materielle bestemmelser, ikke har tilbagevirkende kraft.
2. Medlemsstaterne sikrer, at alle nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til artikel 21, ud over de i stk. 1 omhandlede, ikke finder anvendelse på erstatningssøgsmål, der indbringes for en national ret før den 26. december 2014.«
- Tjekkisk ret***
- 9 § 620, stk. 1, i zákon č. 89/2012 Sb., občiansky zákonník (lov nr. 89/2012 vedrørende den civile lovbog) foreskriver:
- »De afgørende omstændigheder for, at forældelsesfristen for retten til erstatning for en skade begynder at løbe, omfatter kendskab til skaden og til den erstatningspligtige[s identitet]. Dette gælder mutatis mutandis ligeledes med henblik på erstatning af ikke-økonomisk skade.«
- 10 § 629, stk. 1, i den civile lovbog bestemmer:
- »Forældelsesfristen er på tre år.«

11 Zákon č. 262/2017 Sb., o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže (lov nr. 262/2017 om erstatning på konkurrenceområdet herefter »lov nr. 262/2017«), der har til formål at gennemføre direktiv 2014/104, trådte i kraft den 1. september 2017. Dennes § 9 bestemmer i stk. 1-4:

»(1) Forældelsesfristen for udøvelse af en ret til erstatning i henhold til nærværende lov udgør fem år; bestemmelserne i den civile lovbogs §§ 629 og 636 finder ikke anvendelse.

(2) Forældelsesfristen begynder at løbe fra den dag, hvor den berørte person får kendskab til skaden, til den erstatningspligtige[s identitet] og til konkurrencebegrænsningen, eller burde og kunne have fået kendskab til disse forhold, dog tidligst fra den dato, hvor konkurrencebegrænsningen ophørte.

(3) Forældelsesfristen løber ikke, så længe undersøgelsen eller proceduren for konkurrencemyndigheden vedrørende den samme konkurrencebegrænsning vedvarer, eller i ét år regnet fra den dag, hvor:

a) [...] en afgørelse truffet af konkurrencemyndigheden eller en domstol, hvori det fastslås, at der foreligger en sådan konkurrencebegrænsning, er blevet endelig, eller

b) undersøgelsen, proceduren ved konkurrencemyndigheden eller retssagen er blevet afsluttet på anden måde.«

12 Lovens § 36 er sålydende:

»Sager om erstatning for skade forårsaget af en konkurrencebegrænsning samt sager vedrørende kravfortolkning i medfør af denne lov mellem skadevoldere, der i fællesskab og solidarisk er forpligtet til at betale erstatning i henhold til denne lov, og som er anlagt efter den 25. december 2014, føres i overensstemmelse med denne lov, idet retsvirkningerne af de handlinger, der er foretaget i sagen før datoen for denne lovs ikrafttræden, opretholdes.«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

13 Den 30. november 2010 indledte Kommissionen en procedure i henhold til artikel 102 TEUF mod Google vedrørende et eventuelt misbrug af dominerende stilling på området for onlinesøgninger. Samme dag, den 30. november 2010, udsendte Kommissionen en pressemeddelelse, hvori offentligheden blev underrettet om indledningen af denne procedure.

14 I 2013 afgav Google tilsagn til Kommissionen med henblik på at imødekomme Kommissionens betænkeligheder.

15 Den 27. maj 2014 offentliggjorde Sdružení pro internetový rozvoj v České republice (SPIR) (foreningen for internetudvikling i Den Tjekkiske Republik, herefter), som Heureka er medlem af, en pressemeddelelse, hvori SPIR erklærede sig uenig i disse tilsagn.

16 Den 15. april 2015 vedtog Kommissionen en klagepunktsmeddelelse rettet til Google, hvori den foreløbigt konkluderede, at dette selskabs praksis udgjorde misbrug af en dominerende stilling og dermed var i strid med artikel 102 TEUF.

17 Den 14. juli 2016 vedtog Kommissionen en supplerende klagepunktsmeddelelse og indledte en procedure for overtrædelse af artikel 102 TEUF mod Googles moderselskab, Alphabet.

- 18 Den 27. juni 2017 vedtog Kommissionen afgørelse C(2017) 4444 final om en procedure i henhold til artikel 102 [TEUF] og EØS-aftalens artikel 54 [sag AT.39740 – Google-søgemaskinen (Shopping)]. Et referat af denne afgørelse er blevet offentliggjort i *Den Europæiske Unions Tidende* (EUT 2018, C 9, s. 11).
- 19 Ved denne afgørelse fastslog Kommissionen, at Google havde misbrugt sin dominerende stilling på 13 nationale markeder for generelle søgninger i Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS), herunder Den Tjekkiske Republik, ved at reducere trafikken fra sine generelle resultatsider til konkurrerende sammenligningstjenester og ved at øge trafikken til sin egen sammenligningstjeneste, hvilket kunne have haft eller sandsynligvis havde haft konkurrencebegrænsende virkninger på de 13 nationale markeder for specialiserede søgninger for produktsammenligning, men også på de nævnte markeder for generelle søgninger.
- 20 Ifølge denne afgørelse gav Google således i det væsentlige systematisk sin egen prissammenligningstjeneste en førende position, imens Googles konkurrenters prissammenligningstjenester blev nedgraderet i resultatlisten.
- 21 Hvad angår varigheden af den overtrædelse, som Google kunne tilregnes på Den Tjekkiske Republiks område, fastslog Kommissionen i afgørelse C(2017) 4444 final, at denne overtrædelse var begyndt i februar 2013, og at den fortsat havde virkninger på tidspunktet for vedtagelsen af denne afgørelse, dvs. den 27. juni 2017. Kommissionen pålagde således i denne afgørelses artikel 3 Google at bringe sin adfærd til ophør inden for en frist på 90 dage og ikke at udvise en tilsvarende adfærd med samme formål eller virkning.
- 22 Den 1. september 2017 trådte lov nr. 262/2017 om gennemførelse af direktiv 2014/104 i tjekkisk ret i kraft.
- 23 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 11. september 2017 anlagde Alphabet sag til prøvelse af afgørelse C(2017) 4444 final.
- 24 Den 26. juni 2020 anlagde Heureka sag ved Městský soud v Praze (byretten i Prag, Den Tjekkiske Republik) med påstand om, at Google blev tilpligtet at erstatte det tab, som selskabet angiveligt havde lidt som følge af den konkurrencebegrænsende praksis, som Google ifølge afgørelse C(2017) 4444 final havde udøvet i Den Tjekkiske Republik i perioden fra februar 2013 til den 27. juni 2017. Heureka anførte, at Google havde placeret og vist sin egen prissammenligningstjeneste på det bedst mulige sted i resultaterne i sine generelle søgetjenester og derved reduceret antallet af besøg på prissammenligningsportalen Heureka.cz.
- 25 Google gjorde heroverfor bl.a. gældende, at Heurekas ret til erstatning, i henhold til forældelsesreglerne i občodní zákoník (handelsloven), hvorefter forældelsesfristen på fire år begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor skadelidte fik kendskab til eller kunne få kendskab til skaden og den erstatningspligtiges identitet, var blevet forældet i det mindste for perioden fra februar 2013 til den 25. juni 2016.
- 26 Google anførte i denne forbindelse, at Heureka, henset til arten af det hævdede misbrug af dominerende stilling, havde været i stand til at få kendskab til såvel overtrædelsens ophavsmand som den omstændighed, at selskabet havde lidt skade længe før vedtagelsen af afgørelse C(2017) 4444 final. Heureka kunne nemlig ikke, bl.a. ved læsningen af Kommissionens pressemeddelelse af 30. november 2010, være uvidende om, at søgemaskineudbyderen benævnt »Google« var Google. Under alle omstændigheder var SPIR's pressemeddelelse af 27. maj 2014,

der er nævnt i nærværende doms præmis 15, hvorved denne sammenslutning havde givet udtryk for sin uenighed med hensyn til de tilsagn, som Google havde afgivet over for Kommissionen, tilstrækkelig til, at forældelsesfristen begyndte at løbe.

- 27 Den forældelsesfrist, der finder anvendelse i det foreliggende tilfælde, begyndte således at løbe i februar 2013, dvs. på det tidspunkt, hvor den hævdede overtrædelse blev begået på tjekkisk område, og da den angivelige skade opstod, eller senest den 27. maj 2014, hvor SPIR's pressemeddelelse blev offentliggjort.
- 28 Ifølge Google var der intet, der forhindrede Heureka i at anlægge sit erstatningssøgsmål på et tidligere tidspunkt, idet Google har præciseret, at dette selskab i dette tilfælde gradvist kunne have udvidet omfanget af sit erstatningskrav i forhold til forøgelsen af den lidte skade.
- 29 Den forelæggende ret har for det første anført, at den eventuelle konkurrencebegrænsende adfærd i det foreliggende tilfælde begyndte, før direktiv 2014/104 trådte i kraft, dvs. den 25. december 2014, og først ophørte efter udløbet af fristen for gennemførelse af dette direktiv, dvs. den 27. december 2016.
- 30 Den forelæggende ret er derfor i tvivl om, hvorvidt dette direktivs artikel 10 finder anvendelse på hele den skade, der er forvoldt ved den i hovedsagen omhandlede overtrædelse af artikel 102 TEUF, eller kun på den skade, der er indtrådt efter datoen for det nævnte direktivs ikrafttræden, eller kun på den skade, der er indtrådt efter datoen for udløbet af fristen for gennemførelse af samme direktiv.
- 31 For det andet ønsker den forelæggende ret oplyst, om artikel 10 i direktiv 2014/104 er en materiel bestemmelse som omhandlet i dette direktivs artikel 22, stk. 1, eller en processuel bestemmelse.
- 32 For det tredje er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt den tjekkiske forældelsesordning for erstatningssøgsmål for overtrædelser af konkurrencereglerne, der fandt anvendelse indtil ikrafttrædelsen af lov nr. 262/2017 om gennemførelse af direktiv 2014/104, er forenelig med dette direktivs artikel 10 og i givet fald med artikel 102 TEUF samt med effektivitetsprincippet.
- 33 I denne henseende har den forelæggende ret indledningsvis fremhævet, at de forældelsesregler, der finder anvendelse i hovedsagen, ikke er reglerne i handelsloven, men reglerne i den civile lovbog, og at det er disse sidstnævnte, der udgør den gamle forældelsesordning, der er relevant i det foreliggende tilfælde. I henhold til § 620, stk. 1, i den civile lovbog begynder den treårige forældelsesfrist imidlertid at løbe, så snart skadelidte får kendskab til, eller kan anses for at have fået kendskab til, overtræderens identitet og den forvoldte skade. Hvad angår betingelsen om kendskab til den omstændighed, at der er lidt skade som følge af den pågældende overtrædelse, fremgår det af den fortolkning af § 620, stk. 1, i den civile lovbog, som Nejvyšší soud (øverste domstol, Den Tjekkiske Republik) har anlagt, at kendskab til en delvis skade er tilstrækkelig til, at forældelsesfristen begynder at løbe. Især i tilfælde af vedvarende eller gentagne overtrædelser kan skaden opdeles, således at hver »ny skade« kan påberåbes særskilt og medføre, at en ny forældelsesfrist begynder at løbe.
- 34 Ifølge den forelæggende ret følger det heraf, at hver enkelt generel søgning foretaget på Googles websted, der førte til en placering og visning af resultater, som var mere fordelagtig for Googles prissammenligningstjeneste, i det foreliggende tilfælde medførte, at en ny selvstændig forældelsesfrist begyndte at løbe.

- 35 For det fjerde og sidste har den forelæggende ret anført, at det ikke, for at forældelsesfristen begynder at løbe, i den civile lovbog kræves, at skadelidte har kendskab til, at den pågældende adfærd udgør en overtrædelse af konkurrenceretten. Det kræves heller ikke i kodeksen, at den pågældende overtrædelse er ophørt. Endelig indeholder den nævnte lovbog ikke regler om suspension eller afbrydelse af forældelsesfristen i undersøgelsesperioden vedrørende denne adfærd.
- 36 På denne baggrund har Městský soud v Praze (byretten i Prag) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Skal artikel 21, stk. 1, i direktiv 2014/104 og de generelle EU-retlige principper fortolkes således, at direktiv 2014/104, og navnlig artikel 10 heri, har direkte eller indirekte virkning i den foreliggende tvist om erstatning for den samlede skade, der er lidt som følge af overtrædelse af bestemmelserne i artikel 102 TEUF, hvilken overtrædelse begyndte før ikrafttrædelsen af direktiv 2014/104 og ophørte efter tidspunktet for udløbet af den gennemførelsesfrist, der var fastsat for dette direktivs gennemførelse, i en situation, hvor erstatningssøgsmålet blev anlagt efter udløbet af gennemførelsesfristen, eller således, at artikel 10 i direktiv 2014/104 alene finder anvendelse på en del af den anfægtede adfærd (og den heraf følgende skade), som fandt sted efter ikrafttrædelsen af direktiv 2014/104 eller efter omstændighederne efter udløbet af gennemførelsesfristen?
 - 2) Kræver direktiv 2014/104 og/eller artikel 102 TEUF samt effektivitetsprincippet efter deres betydning og formål, at artikel 22, stk. 2, i direktiv 2014/12 fortolkes således, at »samtlige nationale foranstaltninger truffet i henhold til artikel 21, bortset fra dem, som [er] omhandlet i [artikel 22], stk. 1,« er de nationale bestemmelser, som gennemfører artikel 10 i direktiv 2014/14, med andre ord om artikel 22, stk. 1 eller stk. 2, i direktiv 2014/104 finder anvendelse på artikel 10 i direktiv 2014/104 og bestemmelserne om forældelse?
 - 3) Er nationale bestemmelser og fortolkningen heraf i overensstemmelse med artikel 10, stk. 2, i direktiv 2014/104 og/eller med artikel 102 TEUF samt effektivitetsprincippet, når det af disse bestemmelser og denne fortolkning følger, at »kendskab til, at der er forvoldt en skade« – hvilket er afgørende for, at den subjektive forældelsesfrist begynder at løbe – er forbundet med skadelidtes kendskab til de »specifikke delvise skader«, som er opstået gradvist i løbet af en igangværende eller vedvarende konkurrencebegrænsende adfærd (da retspraksis er baseret på den forudsætning, at hele det pågældende erstatningskrav kan opdeles), og den subjektive forældelsesfrist for så vidt angår disse skader begynder at løbe fra forskellige tidspunkter, uanset den skadelidtes kendskab til det fulde omfang af skaden, som er forvoldt ved den samlede overtrædelse af artikel 102 TEUF, dvs. nationale bestemmelser og en fortolkning heraf, som muliggør, at forældelsesfristen for erstatningssøgsmål for skader, som er forvoldt ved konkurrencebegrænsende adfærd, som består i at placere og vise sin egen sammenligningstjeneste på en meget fordelagtig måde i strid med artikel 102 TEUF, begynder at løbe inden ophøret af denne adfærd?
 - 4) Er artikel 10, stk. 2, 3 og 4, i direktiv 2014/104 eller artikel 102 TEUF samt effektivitetsprincippet til hinder for nationale bestemmelser, som fastsætter, at den subjektive forældelsesfrist for erstatningssøgsmål er tre år, og at den begynder at løbe fra tidspunktet, hvor skadelidte har fået kendskab til eller burde have fået kendskab til den delvise skade og til identiteten af den, men uden at tage hensyn til (i) tidspunktet for, hvornår lovovertrædelsen ophørte, (ii) skadelidtes kendskab til, at adfærden er i strid med konkurrencereglerne, som samtidig (iii) ikke suspenderer eller afbryder den treårige

forældelsesfrist for varigheden af den ved Kommissionen verserende sag, hvis genstand er den vedvarende overtrædelse af artikel 102 TEUF, samt (iv) ikke indeholder en bestemmelse om, at forældelsesfristen ikke suspenderes tidligere end et år efter afgørelsen i sagen om overtrædelse er blevet endelig?»

Udviklingen efter forelæggelsesafgørelsen og retsforhandlingerne for Domstolen

- 37 I dom af 10. november 2021, Google og Alphabet mod Kommissionen (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763), frifandt Retten i det væsentlige Kommissionen i det søgsmål, som Google og Alphabet havde anlagt til prøvelse af afgørelse C(2017) 4444 final, idet den tiltrådte Kommissionens analyse vedrørende markedet for specialiserede søgninger til produktsammenligning. Hvad angår de nationale markeder for generelle søgninger fastslog Retten imidlertid, at Kommissionen havde støttet sig på for upræcise betragtninger med henblik på at begrunde selv potentielle konkurrencebegrænsende virkninger, og at Googles og Alphabets anbringende om, at analysen af virkningerne var rent spekulativ, skulle tiltrædes for disse markeder. Retten annullerede således denne afgørelse alene, for så vidt som Kommissionen heri havde fastslået, at Google og Alphabet havde begået en overtrædelse på 13 nationale markeder for generelle søgninger inden for EØS på grundlag af, at der forelå konkurrencebegrænsende virkninger på disse markeder, og frifandt i øvrigt Kommissionen.
- 38 Den 20. januar 2022 iværksatte Google og Alphabet appel til prøvelse af Rettens dom af 10. november 2021, Google og Alphabet mod Kommissionen (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763). Denne appel verserer stadig.
- 39 Den 22. juni 2022 afsagde Domstolen dom i sagen Volvo og DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), hvori den bl.a. udtalte sig om karakteren af artikel 10 i direktiv 2014/104 og om denne bestemmelses tidsmæssige anvendelse.
- 40 Ved skrivelse af 28. juni 2022 forkyndte Domstolen denne dom for den forelæggende ret og spurgte den, om den i betragtning af denne ønskede at opretholde sin anmodning om præjudiciel afgørelse.
- 41 Ved skriftlig meddelelse indgået til Domstolen den 27. september 2022 har den forelæggende ret meddelt Domstolen, at den trak det første og det andet præjudicielle spørgsmål tilbage, men at den fastholdt sit tredje og fjerde spørgsmål.

Om de præjudicielle spørgsmål

- 42 Med det tredje og det fjerde spørgsmål, som skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 10 i direktiv 2014/104 og/eller artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning som fortolket af de kompetente nationale domstole, der fastsætter en forældelsesfrist på tre år, der finder anvendelse på erstatningssøgsmål for vedvarende overtrædelser af EU-konkurrenceretten, som:
- uafhængigt og særskilt for hver delskade, der følger af en sådan overtrædelse, begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor den skadelidte person fik kendskab til eller med rimelighed kan anses for at have fået kendskab til den omstændighed, at vedkommende har lidt en sådan delskade, og til identiteten af den person, der er forpligtet til at erstatte skaden, uden at skadelidte har fået

kendskab til den omstændighed, at den pågældende adfærd udgør en overtrædelse af konkurrencereglerne, og uden at denne overtrædelse er ophørt

- hverken kan suspenderes eller afbrydes under Kommissionens undersøgelse af en sådan overtrædelse, og
 - heller ikke kan suspenderes, i det mindste indtil et år efter den dato, hvor Kommissionens afgørelse, der fastslår denne overtrædelse, bliver endelig.
- 43 Det fremgår af de oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt, at den bl.a. ønsker oplyst, om Heureka, som anser sig for at have lidt skade som følge af Googles misbrug af en dominerende stilling på det relevante marked i Den Tjekkiske Republik mellem februar 2013 og den 27. juni 2017, og som blev fastslået ved en afgørelse fra Kommissionen, der endnu ikke er blevet endelig, med sit søgsmål, der blev anlagt den 26. juni 2020, kan kræve erstatning for det tab, der er lidt i hele denne periode, eller om selskabets ret til erstatning allerede er forældet for en del af den nævnte periode.
- 44 Den forelæggende ret har i denne henseende anført, at § 620, stk. 1, i den civile lovbog inden gennemførelsen af direktiv 2014/104 ved lov nr. 262/2017 kun knyttede begyndelsestidspunktet for den forældelsesfrist, der er fastsat til tre år i denne lovs § 629, stk. 1, til kendskabet til skaden og skadevolderen. Disse bestemmelser blev fortolket således, at alle skader, der opstod i forbindelse med en vedvarende overtrædelse af konkurrenceretten, kunne opdeles i delskader, og at en selvstændig forældelsesfrist begyndte at løbe for hver delskade. Retten til erstatning blev derfor forældet særskilt og gradvist.
- 45 Den forelæggende ret har i øvrigt anført, at den omhandlede overtrædelse i det foreliggende tilfælde begyndte før den 25. december 2014, som er datoen for ikrafttrædelsen af direktiv 2014/104, men først ophørte efter den 27. december 2016, som er datoen for udløbet af den gennemførelsesfrist, der er fastsat i dette direktivs artikel 21. Idet direktivet imidlertid blev gennemført for sent i tjekkisk ret, synes denne overtrædelse at være ophørt inden datoen for ikrafttrædelsen af lov nr. 262/2017, dvs. den 1. september 2017. Hovedsagen blev derimod anlagt efter sidstnævnte dato.
- 46 Under disse omstændigheder er det med henblik på at besvare det tredje og det fjerde spørgsmål nødvendigt først at efterprøve den tidsmæssige anvendelse af artikel 10 i direktiv 2014/104, som disse spørgsmål henviser til, og som opstiller visse krav i forhold til den forældelsesfrist, der finder anvendelse på erstatningssøgsmål for overtrædelser af konkurrenceretten, idet den korteste varighed for denne frist og det tidligste tidspunkt, hvor denne kan begynde at løbe, samt de omstændigheder, hvorunder den skal suspenderes eller afbrydes, navnlig skal fastlægges.
- 47 I denne henseende bemærkes, at artikel 10 i direktiv 2014/104 er en materiel bestemmelse som omhandlet i dette direktivs artikel 22, stk. 1. I henhold til sidstnævnte bestemmelse skal medlemsstaterne imidlertid sikre, at de nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til nævnte direktivs artikel 21 med henblik på at overholde dettes materielle bestemmelser, ikke har tilbagevirkende kraft (dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 36 og 47).

- 48 Det bemærkes imidlertid, at den nationale lovgivning fra udløbet af fristen for gennemførelse af et direktiv skal fortolkes i overensstemmelse med enhver bestemmelse i direktivet (jf. i denne retning dom af 4.7.2006, Adeneler m.fl., C-212/04, EU:C:2006:443, præmis 115, og af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, 267/20, EU:C:2022:494, præmis 33 og 77).
- 49 For at afgøre, om artikel 10 i direktiv 2014/104 finder tidsmæssig anvendelse, er det derfor nødvendigt at efterprøve, om den i hovedsagen omhandlede situation var opstået før udløbet af fristen for gennemførelse af dette direktiv, eller om den fortsat havde virkning efter udløbet af denne frist (jf. i denne retning dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 48).
- 50 Henset til de særlige kendetegn ved forældelsesreglerne samt deres karakter og funktion, bl.a. inden for rammerne af et erstatningssøgsmål for en overtrædelse af konkurrenceretten, skal det med henblik herpå efterprøves, om den forældelsesfrist, der er fastsat i national ret, og som finder anvendelse på den i hovedsagen omhandlede situation indtil denne dato, var udløbet på datoen for udløbet af gennemførelsesfristen for direktiv 2014/104, dvs. den 27. december 2016, hvilket indebærer en fastlæggelse af det tidspunkt, på hvilket denne forældelsesfrist begyndte at løbe i overensstemmelse med denne ret (jf. i denne retning dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 49).
- 51 I mangel af EU-retlige bestemmelser på området indtil datoen for udløbet af fristen for gennemførelse af direktiv 2014/104 tilkommer det nemlig hver enkelt medlemsstat i sin retsorden at fastsætte reglerne om udøvelsen af retten til at kræve erstatning for skade som følge af en overtrædelse af artikel 101 TEUF og 102 TEUF, herunder regler om forældelsesfrister, for så vidt som ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet er blevet overholdt, idet sidstnævnte princip kræver, at de regler, der finder anvendelse på søgsmål, der skal sikre beskyttelse af de rettigheder, borgerne har i henhold til EU-rettens direkte virkning, ikke gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt i praksis at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til EU-retten (jf. i denne retning dom af 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, præmis 42 og 43, og af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 50).
- 52 I denne henseende følger det af sidstnævnte princip, at selv inden datoen for udløbet af fristen for gennemførelse af direktiv 2014/104 skal en national lovgivning, der fastsætter den dato, hvorfra forældelsesfristen begynder at løbe, varigheden og reglerne for suspension eller afbrydelse af fristen, være tilpasset konkurrencerettens særlige formål om, at de berørte personer gennemfører de konkurrenceretlige regler, således at den fulde virkning af artikel 101 TEUF og 102 TEUF ikke undermineres (jf. i denne retning dom af 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, præmis 47, og af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 53).
- 53 I denne forbindelse bemærkes, at artikel 102 TEUF skaber umiddelbare virkninger i forholdet mellem private og fremkalder rettigheder for borgerne, som de nationale retsinstanser skal beskytte (dom af 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, præmis 38 og den deri nævnte retspraksis).
- 54 Den fulde virkning af artikel 102 TEUF og navnlig den effektive virkning af forbuddet i denne artikel ville navnlig blive bragt i fare, hvis det på grund af den nationale lovgivning, der fastsætter den dato, fra hvilken forældelsesfristen begynder at løbe, varigheden og de nærmere bestemmelser for suspensionen eller afbrydelsen heraf, var praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt

for en person at kræve erstatning for den skade, som en dominerende virksomheds misbrug, der kan begrænse eller fordreje konkurrencen, har påført vedkommende. Den ret, enhver har til at kræve erstatning for en sådan skade, forøger således virkningen af EU's konkurrenceregler og er egnet til at hindre misbrug af en dominerende stilling, der kan begrænse eller fordreje konkurrencen, idet den derved bidrager til opretholdelsen af en effektiv konkurrence inden for Den Europæiske Union (jf. i denne retning dom af 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, præmis 39 og 41 og den deri nævnte retspraksis).

- 55 Det fremgår imidlertid af retspraksis, at udøvelsen af denne ret gøres praktisk umulig eller uforholdsmæssigt vanskelig, hvis de forældelsesfrister, der finder anvendelse på erstatningssøgsmål for overtrædelser af konkurrenceretlige bestemmelser, begynder at løbe, før overtrædelserne er ophørt, og skadelidte ikke har fået kendskab til eller ikke med rimelighed kan anses for at have fået kendskab til de oplysninger, der er afgørende for at anlægge et erstatningssøgsmål (jf. i denne retning dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 56, 57 og 61).
- 56 Hvad angår den første betingelse om, at overtrædelserne skal være ophørt, skal det for det første bemærkes, at det fremgår af Domstolens faste praksis, at anlæggelse af erstatningssøgsmål for overtrædelse af EU-konkurrenceretten principielt kræver, at der foretages en kompleks faktuel og økonomisk analyse (dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 54 og den deri nævnte retspraksis).
- 57 Tvister vedrørende overtrædelser af konkurrencereglerne er imidlertid principielt kendetegnet ved en informationsasymmetri på bekostning af skadelidte, hvilket gør det vanskeligere for denne at indhente disse oplysninger end for konkurrencemyndighederne at indhente de oplysninger, der er nødvendige for, at de kan udøve deres beføjelser til at anvende konkurrenceretten (dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 55).
- 58 Desuden er det ofte særligt vanskeligt for skadelidte at godtgøre eksistensen og rækkevidden af en sådan overtrædelse samt den deraf følgende skade inden dens ophør.
- 59 Under disse omstændigheder er kravet om, at forældelsesfristen ikke begynder at løbe, før den pågældende overtrædelse er ophørt, nødvendigt for, at skadelidte kan identificere og bevise dens eksistens, omfang og varighed, omfanget af den skade, der er forvoldt ved overtrædelserne, samt årsagsforbindelsen mellem denne skade og denne overtrædelse og således reelt være i stand til at udøve sin ret til at kræve fuld erstatning i henhold til artikel 101 TEUF og 102 TEUF.
- 60 Navnlig i betragtning af kompleksiteten af opgørelsen af skaden i sager, der henhører under konkurrenceretten, når overtrædelserne stadig pågår, vil den omstændighed, at det kræves, at skadelidte gradvist forøger det krævede erstatningsbeløb i forhold til de yderligere skader, der følger af denne overtrædelse, gøre det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve retten til fuld erstatning.
- 61 For det andet skal det bemærkes, at på lige fod med gennemførelsen af EU's konkurrenceregler ved de offentlige myndigheder (*public enforcement*) er erstatningssøgsmålene for overtrædelse af disse regler (*private enforcement*) en integrerende del af ordningen for gennemførelse af de nævnte regler, der har til formål at ramme virksomhedernes konkurrencebegrænsende adfærd og at afholde dem fra at udvise en sådan adfærd (dom af 6.10.2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, præmis 37 og den deri nævnte retspraksis).

- 62 I denne henseende kan en forældelsesordning, der fastsætter en forældelsesfrist på tre år, hvis begyndelsestidspunkt ligger forud for ophøret af en samlet og vedvarende overtrædelse, og som hverken kan suspenderes eller afbrydes under Kommissionens undersøgelse, for det første medføre, at denne frist ville udløbe længe før vedtagelsen af en kommissionsafgørelse, hvorved denne overtrædelse fastslås, hvilket direkte påvirker skadelidtes mulighed for at anlægge et erstatningssøgsmål som følge af en sådan afgørelse (*follow-on damages action*) og dermed gøre det uforholdsmæssigt vanskeligt for denne person at udøve sin ret til at kræve fuld erstatning. Det er nemlig generelt vanskeligt for skadelidte at føre bevis for en overtrædelse af artikel 101, stk. 1, TEUF eller artikel 102 TEUF, når der ikke foreligger en afgørelse fra Kommissionen eller en national myndighed.
- 63 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 118 i forslaget til afgørelse, kan overtrædelsens ophør som en betingelse, der skal være opfyldt, for at forældelsesfristen kan begynde at løbe, for det andet have en afskrækkende virkning og foranledige overtræderen til at bringe overtrædelsen til ophør hurtigere. Dette er derimod ikke tilfældet med en ordning, der med henblik på anlæggelse af et erstatningssøgsmål for en overtrædelse af konkurrenceretten ikke tager hensyn til denne betingelse, men gør det muligt at fragmentere forældelsen i flere på hinanden følgende begyndelsestidspunkter og følgelig få forældelsesfristerne for en vis del af den skade, der er forårsaget af den pågældende overtrædelse, til at udløbe.
- 64 Hvad angår den anden betingelse, der, som det fremgår af den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 55, skal være opfyldt, for at forældelsesfristen begynder at løbe, nemlig at skadelidte har fået kendskab til de oplysninger, der er nødvendige for at anlægge et erstatningssøgsmål for overtrædelser af konkurrencereglerne, skal det bemærkes, at disse oplysninger omfatter eksistensen af en overtrædelse af konkurrenceretten, skaden, årsagsforbindelsen mellem denne skade og denne overtrædelse samt identiteten af overtræderen (jf. i denne retning dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 60).
- 65 I mangel af de nævnte oplysninger er det nemlig ekstremt vanskeligt eller endog umuligt for den skadelidte at opnå erstatning for den skade, som denne lovovertrædelse har forvoldt ham.
- 66 I denne forbindelse tilkommer det den nationale ret, der skal træffe afgørelse i erstatningssøgsmålet, at afgøre, fra hvilket tidspunkt det med rimelighed kan antages, at skadelidte fik kendskab til de nævnte oplysninger. Det bemærkes således, at det alene er den nationale ret, der har kompetence til at fastlægge og vurdere hovedsagens faktiske omstændigheder (jf. i denne retning dom af 31.1.2023, Puig Gordi m.fl., C-158/21, EU:C:2023:57, præmis 61 og den deri nævnte retspraksis). Når dette er sagt, kan Domstolen, når den træffer præjudiciel afgørelse, give nærmere oplysninger med henblik på at vejlede den nationale ret i denne fastlæggelse.
- 67 Det fremgår således af retspraksis, at dette tidspunkt principielt er sammenfaldende med datoen for offentliggørelsen af resuméet af Kommissionens afgørelse i *Den Europæiske Unions Tidende* (jf. i denne retning dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C267/20, EU:C:2022:494, præmis 71).
- 68 For det første sikrer offentliggørelsen i *Den Europæiske Unions Tidende* på alle EU's officielle sprog af en retsakt fra en EU-institution, at såvel fysiske som juridiske personer har mulighed for at gøre sig bekendt hermed (jf. i denne retning kendelse af 6.3.2023, Deutsche Bank (Kartel – rentederivater i euro), C-198/22 og C-199/22, EU:C:2023:166, præmis 49 og den deri nævnte retspraksis).

- 69 Inden for rammerne af erstatningssøgsmål, der anlægges efter en endelig kommissionsafgørelse, er tilknytningen til et objektivt element, såsom offentliggørelsen i *Den Europæiske Unions Tidende* af resuméet af denne afgørelse, for det andet i retssikkerhedens interesse i den forstand, at denne offentliggørelse, for så vidt som den pågældende overtrædelse er ophørt, principielt gør det muligt at fastslå det tidspunkt, hvorfra forældelsesfristen begynder at løbe, både for de virksomheder, der har deltaget i et kartel, og for de skadelidte personer (jf. i denne retning kendelse af 6.3.2023, Deutsche Bank (Kartel – Rentederivater i euro), C-198/22 og C-199/22, EU:C:2023:166, præmis 48).
- 70 Når dette er sagt, er det ikke udelukket, at en person, der har lidt skade på grund af en overtrædelse af konkurrencereglerne, kan få kendskab til de oplysninger, der er nødvendige for at anlægge et erstatningssøgsmål længe før offentliggørelsen i *Den Europæiske Unions Tidende* af resuméet af en afgørelse fra Kommissionen (kendelse af 6.3.2023, Deutsche Bank (Kartel – rentederivater i euro), C-198/22 og C-199/22, EU:C:2023:166, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis).
- 71 Det påhviler imidlertid den person, mod hvem erstatningssøgsmålet er anlagt, at godtgøre, at dette er tilfældet.
- 72 I det foreliggende tilfælde opstår ikke desto mindre også spørgsmålet om, hvilke virkninger offentliggørelsen i *Den Europæiske Unions Tidende* af resuméet af en afgørelse fra Kommissionen, der endnu ikke er blevet endelig, og som fastslår en overtrædelse af konkurrencereglerne, har for fastlæggelsen af forældelsesfristens begyndelsestidspunkt. Til forskel fra de sager, der gav anledning til dom af 22. juni 2022, Volvo og DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), og kendelse af 6. marts 2023, Deutsche Bank (Kartel – rentederivater i euro) (C-198/22 og C-199/22, EU:C:2023:166), hvori Kommissionens afgørelser var blevet endelige, var afgørelse C(2017) 4444 final, således som det fremgår af nærværende doms præmis 37 og 38, ikke blevet endelig i den foreliggende sag. Google og Alphabet anfægtede nemlig denne afgørelse for Retten, og Rettens dom, som kun delvist tog denne anfægtelse til følge, er genstand for en appel iværksat af disse selskaber, som stadig verserer for Domstolen.
- 73 I denne henseende bemærkes, at der principielt for EU-institutionernes retsakter gælder en formodning om lovlighed, og de afføder derfor retsvirkninger, så længe de ikke er blevet annulleret eller trukket tilbage (jf. i denne retning dom af 5.10.2004, Kommissionen mod Grækenland, C-475/01, EU:C:2004:585, præmis 18 og 41 og den deri nævnte retspraksis). Dette princip indebærer også en forpligtelse for alle EU-retlige retssubjekter til at anerkende, at disse retsakter i fuldt omfang er gyldige, så længe Domstolen ikke har fastslået deres ugyldighed, og til ikke at modsætte sig deres gennemførelse, så længe sidstnævnte ikke har truffet bestemmelse om en udsættelse heraf (jf. i denne retning dom af 7.6.1988, Kommissionen mod Grækenland, 63/87, EU:C:1988:285, præmis 10, og af 21.9.1989, Hoechst mod Kommissionen, 46/87 og 227/88, EU:C:1989:337, præmis 64).
- 74 Det følger navnlig af ordlyden af artikel 16, stk. 1, første punktum, i forordning nr. 1/2003, at når de nationale domstole i henhold til artikel 101 TEUF eller 102 TEUF træffer afgørelse om aftaler, vedtagelser eller praksis, som allerede er genstand for en kommissionsafgørelse, kan de ikke træffe afgørelser, der er i strid med den afgørelse, som Kommissionen har truffet. Artikel 16, stk. 1, kræver imidlertid ikke, at Kommissionens afgørelse er blevet endelig, for at den nationale domstol er forpligtet til at efterkomme den. Den nævnte artikel 16 adskiller sig herved fra

artikel 9 i direktiv 2014/104, som kun tillægger afgørelser truffet af nationale konkurrencemyndigheder bevisværdi, såfremt de er endelige. Denne forskel imellem de to bestemmelser skyldes netop den bindende karakter af EU-institutionernes afgørelser.

- 75 Ganske vist fastslog Domstolen i præmis 42 i dom af 6. oktober 2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800), i det væsentlige, at en overtrædelse af de pågældende konkurrenceregler for at pålægge en juridisk enhed, der tilhører en økonomisk enhed, ansvar, skal nævnes i en kommissionsafgørelse, der er blevet endelig eller fastslået selvstændigt for den kompetente nationale ret, når der ikke er vedtaget en kommissionsafgørelse om, at der foreligger en overtrædelse (jf. i denne retning dom af 6.10.2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, præmis 42). Disse betragtninger vedrører imidlertid kun de to mest åbenbare tilfælde, hvor et erstatningssøgsmål kan anlægges.
- 76 I det foreliggende tilfælde blev erstatningssøgsmålet i hovedsagen i modsætning til den tvist, der gav anledning til dom af 6. oktober 2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800), som vedrørte en endelig kommissionsafgørelse, anlagt efter en kommissionsafgørelse, som ikke er blevet endelig, fordi den har været genstand for et annullationssøgsmål ved Retten, hvis dom er blevet appelleret til Domstolen.
- 77 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 54 og 62 i forslaget til afgørelse, har en afgørelse fra Kommissionen, der endnu ikke er endelig, og hvori denne fastslår en overtrædelse af konkurrenceretten, bindende virkning, så længe den ikke er blevet annulleret, og det tilkommer den nationale ret at drage de nødvendige konsekvenser heraf i den sag, der verserer for den. En skadelidt person kan derfor støtte sig på konstateringerne i en sådan afgørelse for at underbygge sit erstatningssøgsmål.
- 78 Uafhængigt af, om den pågældende kommissionsafgørelse er blevet endelig eller ej, kan det derfor fra offentliggørelsen af resuméet af denne i *Den Europæiske Unions Tidende*, og forudsat at den pågældende overtrædelse er ophørt, principielt med rimelighed antages, at den skadelidte råder over alle de oplysninger, der er nødvendige for at anlægge et erstatningssøgsmål inden for en rimelig frist, herunder de oplysninger, der er nødvendige for at fastslå omfanget af den eventuelle skade, der er lidt som følge af den pågældende overtrædelse. Denne offentliggørelse gør det nemlig generelt muligt at fastslå, at der foreligger en overtrædelse. Omfanget af den eventuelle skade, der er lidt som følge af denne overtrædelse, kan desuden fastslås af den skadelidte på grundlag af denne konstatering og de oplysninger, som den pågældende råder over.
- 79 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet pålægger suspension eller afbrydelse af forældelsesfristen, så længe Kommissionens undersøgelse pågår, skal det, således som det fremgår af nærværende doms præmis 62, bemærkes, at en forældelsesfrist på tre år, som begynder at løbe inden afslutningen af den pågældende samlede og vedvarende overtrædelse, og som hverken kan suspenderes eller afbrydes under Kommissionens undersøgelse, kan udløbe, inden proceduren for Kommissionen er afsluttet, hvilket ville gøre udøvelsen af retten til fuld erstatning ved hjælp af et erstatningssøgsmål anlagt efter en kommissionsafgørelse uforholdsmæssigt vanskelig eller endog umulig. Suspensionen eller afbrydelsen af forældelsesfristen, så længe Kommissionens undersøgelse pågår, er nemlig principielt nødvendig for, at skadelidte bl.a. efter afslutningen af denne undersøgelse kan vurdere, om der er begået en overtrædelse af konkurrenceretten, kan få kendskab til dens omfang og varighed og støtte sig på denne konstatering i forbindelse med et senere erstatningssøgsmål.

- 80 Eftersom en skadelidt person, således som det fremgår af nærværende doms præmis 77, til støtte for sit erstatningssøgsmål kan støtte sig på konstateringer i en kommissionsafgørelse, som ikke er blevet endelig, skal det derimod fastslås, at artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet ikke kræver, at forældelsesfristen fortsætter med at være suspenderet indtil det tidspunkt, hvor kommissionsafgørelsen er blevet endelig. Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 70 i forslaget til afgørelse, er den nationale ret – selv om den har mulighed for at udsætte den sag, der verserer for den, indtil kommissionsafgørelsen er blevet endelig, når den finder det hensigtsmæssigt på grund af omstændighederne i den foreliggende sag – på ingen måde forpligtet til at gøre det, for så vidt som den ikke fraviger denne afgørelse.
- 81 Henset til betragtningerne i denne doms præmis 51-80 skal det fastslås, at en forældelsesordning som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter forældelsesfristen på tre år for det første begynder at løbe uafhængigt og særskilt for hver delskade, der følger af den pågældende overtrædelse, fra det tidspunkt, hvor den skadelidte har fået kendskab til eller med rimelighed kan anses for at have fået kendskab til den omstændighed, at den pågældende har lidt en delskade, og til identiteten af den person, der er erstatningspligtig for denne skade, uden at det er nødvendigt, at overtrædelsen er ophørt, og at den pågældende person får kendskab til, at den pågældende adfærd udgør en overtrædelse af konkurrencereglerne, og den nævnte frist for det andet hverken kan suspenderes eller afbrydes under Kommissionens undersøgelse vedrørende en sådan overtrædelse, gør det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve retten til at kræve erstatning for den skade, der er lidt som følge af samme overtrædelse.
- 82 Det er følgelig ved at se bort fra de elementer i denne forældelsesordning, der er uforenelige med artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet, at det skal undersøges, om den forældelsesfrist, der er fastsat i national ret, som fandt anvendelse på situationen i hovedsagen indtil denne dato, var udløbet på datoen for udløbet af fristen for gennemførelse af direktiv 2014/104, dvs. den 27. december 2016.
- 83 I det foreliggende tilfælde blev resuméet af afgørelse C(2017) 4444 final offentliggjort i *Den Europæiske Unions Tidende* den 12. januar 2018, således at det med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse med rimelighed kunne antages, at Heureka på denne dato fik kendskab til alle de oplysninger, der var nødvendige for, at selskabet kunne anlægge et erstatningssøgsmål. Hvis Google ønsker at anfægte denne konstatering ved at gøre gældende, at dette selskab havde kendskab til disse oplysninger længe før den nævnte dato, påhviler det Google at godtgøre for den forelæggende ret, at dette faktisk var tilfældet.
- 84 Det fremgår endvidere af artikel 1 i afgørelse C(2017) 4444 final, at den i hovedsagen omhandlede overtrædelse begyndte i februar 2013, og at den endnu ikke var ophørt på tidspunktet for vedtagelsen af denne afgørelse, dvs. den 27. juni 2017, idet Kommissionen desuden ikke havde konstateret nogen afbrydelse af Googles adfærd i denne periode. Kommissionen pålagde i øvrigt i afgørelsens artikel 3 dette selskab at bringe sin adfærd til ophør inden for en frist på 90 dage.
- 85 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 91 i forslaget til afgørelse, består den angivelige overtrædelse i denne henseende af en vedvarende adfærd, der forfølger et enkelt økonomisk mål, nemlig Googles mere gunstige placering og visning i sine generelle søgeresultatsider af sin egen sammenligningstjeneste med henblik på at øge trafikken til denne på bekostning af de konkurrerende sammenligningstjenester.

- 86 Uanset på hvilket tidspunkt det kan lægges til grund, at Heureka fik kendskab til de oplysninger, der var nødvendige for at anlægge et erstatningssøgsmål – om dette tidspunkt var datoen for offentliggørelsen af resuméet af afgørelse C(2017) 4444 final i *Den Europæiske Unions Tidende* eller et tidspunkt forud for denne dato – kunne forældelsesfristen imidlertid ikke begynde at løbe før den 27. juni 2017, eftersom den i hovedsagen omhandlede angivelige overtrædelse, således som det fremgår af artikel 1 og 3 i denne afgørelse C(2017) 4444 final, ikke var ophørt på denne sidstnævnte dato. Under alle omstændigheder påhviler det den forelæggende ret at efterprøve den nøjagtige dato for overtrædelsens ophør.
- 87 Det følger heraf, at på datoen for udløbet af fristen for gennemførelse af direktiv 2014/104, dvs. den 27. december 2016, var forældelsesfristen ikke udløbet, idet den end ikke var begyndt at løbe.
- 88 Den i hovedsagen omhandlede situation forelå derfor ikke før udløbet af fristen for gennemførelse af dette direktiv, således at nævnte direktivs artikel 10 finder anvendelse *ratione temporis* i det foreliggende tilfælde. Det tredje og det fjerde spørgsmål skal derfor besvares på grundlag af ikke alene artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet, men ligeledes artikel 10 i direktiv 2014/104.
- 89 I denne henseende følger det af denne doms præmis 51-81, at en forældelsesordning som den, der er omhandlet i det tredje og det fjerde spørgsmål, er uforenelig med artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet, for så vidt som forældelsesfristen på tre år for det første uafhængigt og særskilt for hver delskade, der følger af den pågældende lovovertrædelse, begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor den skadelidte har fået kendskab til eller med rimelighed kan anses for at have fået kendskab til den omstændighed, at den pågældende har lidt en delskade, og til identiteten af den person, der er erstatningspligtig for denne skade, uden at det er nødvendigt, at overtrædelsen er ophørt, og at denne person har fået kendskab til, at den pågældende adfærd udgør en overtrædelse af konkurrencereglerne, og nævnte frist for det andet hverken kan suspenderes eller afbrydes under Kommissionens undersøgelse vedrørende en sådan overtrædelse.
- 90 Det fremgår desuden af den klare ordlyd af artikel 10, stk. 2 og 4, i direktiv 2014/104, at en sådan ordning ligeledes er uforenelig med denne bestemmelse.
- 91 Navnlig kræver denne artikel 10, stk. 4, andet punktum, nu, at suspensionen af forældelsesfristen som følge af, at en konkurrencemyndighed tager skridt til at undersøge eller forfølge den overtrædelse af konkurrenceretten, som erstatningssøgsmålet vedrører, tidligst ophører ét år, efter at afgørelsen om overtrædelse er blevet endelig, eller efter at sagen på anden måde er afsluttet.
- 92 Der skal i denne forbindelse ligeledes erindres om, at et direktiv ifølge fast retspraksis ikke i sig selv kan skabe forpligtelser for private og derfor ikke som sådant kan påberåbes over for sådanne. En udvidelse af muligheden for at påberåbe sig en bestemmelse i et ikke-gennemført eller ukorrekt gennemført direktiv, således at de også kommer til at omfatte retsforhold mellem private, ville være ensbetydende med, at der tillægges Den Europæiske Union beføjelser til at udstede regler, der direkte skaber forpligtelser for private, selv om en kompetence hertil kun tilkommer Unionen med dens kompetence til at udstede forordninger (dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 76).
- 93 Det fremgår ligeledes af Domstolens praksis, at den nationale ret inden for rammerne af en tvist mellem privatpersoner som den i hovedsagen omhandlede i givet fald har pligt til, fra udløbet af fristen for at gennemføre et ikke-gennemført direktiv, at fortolke national ret på en sådan måde,

at den pågældende situation umiddelbart er forenelig med bestemmelserne i dette direktiv, uden dog at foretage en fortolkning contra legem af national ret (dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 77).

94 Henset til ovenstående betragtninger skal det tredje og det fjerde spørgsmål besvares med, at artikel 10 i direktiv 2014/104 samt artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning som fortolket af de kompetente nationale domstole, der fastsætter en forældelsesfrist på tre år, der finder anvendelse på erstatningssøgsmål for vedvarende overtrædelser af EU-konkurrenceretten, som

- uafhængigt og særskilt for hver delskade, der følger af en sådan overtrædelse, begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor den skadelidte person fik kendskab til eller med rimelighed kan anses for at have fået kendskab til den omstændighed, at vedkommende har lidt en sådan delskade, og til identiteten af den person, der er forpligtet til at erstatte skaden, uden at skadelidte har fået kendskab til den omstændighed, at den pågældende adfærd udgør en overtrædelse af konkurrencereglerne, og uden at denne overtrædelse er ophørt, og
- hverken kan suspenderes eller afbrydes under Kommissionens undersøgelse af en sådan overtrædelse.

Desuden er artikel 10 i direktiv 2014/104 ligeledes til hinder for en sådan lovgivning, for så vidt som denne lovgivning ikke foreskriver, at forældelsesfristen suspenderes som minimum indtil ét år efter den dato, hvor den afgørelse, der fastslår denne overtrædelse, er blevet endelig.

Sagsomkostninger

95 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Store Afdeling) for ret:

Artikel 10 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/104/EU af 26. november 2014 om visse regler for søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af bestemmelser i medlemsstaternes og Den Europæiske Unions konkurrenceret samt artikel 102 TEUF og effektivitetsprincippet

skal fortolkes således, at

de er til hinder for en national lovgivning som fortolket af de kompetente nationale domstole, der fastsætter en forældelsesfrist på tre år, der finder anvendelse på erstatningssøgsmål for vedvarende overtrædelser af EU-konkurrenceretten, som

- **uafhængigt og særskilt for hver delskade, der følger af en sådan overtrædelse, begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor den skadelidte person fik kendskab til eller med rimelighed kan anses for at have fået kendskab til den omstændighed, at vedkommende har lidt en sådan delskade, og til identiteten af den person, der er forpligtet til at erstatte skaden, uden at skadelidte har fået kendskab til den omstændighed, at den pågældende adfærd**

udgør en overtrædelse af konkurrencereglerne, og uden at denne overtrædelse er ophørt, og

- **hverken kan suspenderes eller afbrydes under Europa-Kommissionens undersøgelse af en sådan overtrædelse.**

Desuden er artikel 10 i direktiv 2014/104 ligeledes til hinder for en sådan lovgivning, for så vidt som den ikke foreskriver, at forældelsesfristen suspenderes indtil et år efter den dato, hvor den afgørelse, der fastslår denne overtrædelse, er blevet endelig.

Underskrifter